

Marzena Kędra

Doświadczenie obywatelskości drogą do kształtowania kompetencji uczniów

Tekst: **Marzena Kędra**

Marzena Kędra – dyrektorka Publicznej Szkoły Podstawowej Cogito w Poznaniu oraz niepublicznej placówki doskonalenia nauczycieli, edukatorka, trenerka, autorka publikacji z zakresu edukacji wczesnoszkolnej, autorka i realizatorka wielu programów; posiada tytuł Honorowego Profesora Oświaty.

Konsultacja merytoryczna:

Katarzyna Leśniewska

Redakcja i korekta:

Anna Wawryszuk

Projekt okładki:

Barbara Jechalska

Redakcja techniczna i skład:

Anna Wawryszuk

Warszawa 2017

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji

Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC-BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

1. Kompetencje obywatelskie uczniów – wyniki diagnozy	4
2. Planowanie rozwoju szkoły w zakresie budowania kompetencji obywatelskich	4
3. Realizacja – przykłady opracowanych i zrealizowanych projektów	5
3.1. Popularyzacja Polski w Unii Europejskiej	5
3.2. Patriotyzm – uczyć czy praktykować?	6
3.3. Klub Niezwykłych Aniołów – budowanie cywilizacji życzliwości	7
3.4. „Rozmowy Polaków o Polsce...”	7
3.5. Młody obywatel dla społeczności lokalnej	7
3.6. „Wrota Kultury – poszukiwanie, odkrywanie, tworzenie”	8
3.7. „Złączone dłonie”	8
4. Na zakończenie – podsumowanie efektów	8

1. Kompetencje obywatelskie uczniów – wyniki diagnozy

Szkoła, aby mogła się zmieniać, potrzebuje z jednej strony autonomii, sprawiającej, że działania będą dostosowane do jej indywidualnej sytuacji, a z drugiej – wsparcia, które wzmocni te procesy rozwoju i pomoże przygotować się do realizacji wymagań stawianych przez państwo.

Jednym z podstawowych elementów nowego systemu wspierania pracy szkoły stało się przeniesienie punktu ciężkości z doskonalenia indywidualnego nauczyciela na pracę z całą szkołą rozumianą jako organizacja, której celem jest poprawa jakości i skuteczność działania.

Punktem wyjścia działań wspomagających podjętych w szkole podstawowej była diagnoza potrzeb. Została przeprowadzona przez dyrektora placówki przy zaangażowaniu szkolnej społeczności. Uwzględniono w niej efekty kształcenia, w szczególności wyniki ewaluacji wewnętrznej szkoły oraz wyniki sprawdzianów zewnętrznych.

W wyniku przeprowadzonej diagnozy stwierdzono, że:

- w programach wychowawczych za mało zagadnień dotyczyło działań obywatelskich;
- za mało czasu poświęcono na budowanie poczucia tożsamości narodowej i regionalnej;
- zaangażowanie środowiska lokalnego w działania obywatelskie inicjowane przez szkołę było znikome;
- brakowało szkoleń dotyczących realizacji podstaw programowych w obszarze działań obywatelskich oraz istnieje potrzeba opracowywania interdyscyplinarnych projektów w tym zakresie.

Na podstawie wniosków z diagnozy zaplanowano następujące działania, mające na celu poradzenie sobie ze wskazanymi trudnościami:

- szkolenie dla nauczycieli „Jak uczyć obywatelskości”;
- opracowanie i wdrożenie do praktyki szkolnej projektów wpierających doświadczanie obywatelskości;
- wspólna ocena efektów i współpraca przy opracowaniu wniosków do dalszej pracy.

2. Planowanie rozwoju szkoły w zakresie budowania kompetencji obywatelskich

Rada pedagogiczna przy wsparciu trenera opracowała działania, które ukierunkowane były na:

- zdobywanie nie tylko rzetelnej wiedzy, ale także praktycznych obywatelskich doświadczeń;
- uwrażliwienie na potrzeby innych i zachęcenie do działania na rzecz wspólnego dobra, m.in. przez zorganizowanie pomocy potrzebującym zarówno ludziom, jak i zwierzętom, udział w akcjach charytatywnych;

- inicjowanie projektów uczniowskich dotyczących problemów gminy (np. likwidacja dzikiego wysypiska), Polski (np. walka z korupcją) i świata (np. pomoc krajom biednym);
- budzenie zainteresowania wydarzeniami publicznymi (spotkania z kandydatami na radnych, pomoc w przygotowaniu lokalu wyborczego w szkole, przygotowanie happeningów nt. ochrony najbliższego środowiska);
- organizowanie dyskusji i debat klasowych lub szkolnych (np. na temat bezpieczeństwa uczniów i globalizacji);
- budowanie więzi ze społecznością lokalną, władzami samorządowymi, a także stowarzyszeniami i innymi instytucjami społeczeństwa obywatelskiego (np. obserwowanie obrad rady gminy, udział w akcji charytatywnej, wspólne działania na rzecz lokalnej społeczności, np. zorganizowanie teatru ulicznego promującego historię wsi);
- uczenie stosowania procedur demokratycznych w życiu klasy i szkoły (np. wybory do samorządu uczniowskiego, prowadzenie debat szkolnych, przygotowanie dziecięcych konferencji tematycznych).

Uznano, że doświadczanie obywatelskości powinno odbywać się przez tworzenie takich relacji wychowawczych, które umożliwiają dziecku społeczne doświadczenia indywidualne i grupowe z jednoczesnym respektowaniem przyjętego porządku, koniecznego do funkcjonowania grupy. Poza tym należy dzieciom umożliwić swobodne wyrażanie się na forum grupy i decydowanie zgodnie z przyjętą odpowiedzialnością. Istotne jest też wprowadzenie takiej organizacji życia w szkole i klasie, w której obowiązują wszystkie przyjęte reguły życia, oraz uczestnictwo w planowaniu grupowym i indywidualnym, realizacji przyjętych zadań i odpowiedzialności.

3. Realizacja – przykłady opracowanych i zrealizowanych projektów

3.1. Popularyzacja Polski w Unii Europejskiej

Opracowano scenariusze zajęć przygotowujące uczniów do przeprowadzania wywiadów z rodzicami i dziadkami nt. miejsca Polski w UE oraz do lekcji europejskich prowadzonych przez pracownika starostwa powiatowego.

Przedstawiciele klas III–VI z opiekunami wybrali się na spotkanie z ludźmi promującymi powiat i gminę. Wizyta u burmistrza miała na celu zachęcenie uczniów do działań na rzecz gminy. I takie zadanie, czyli kreowanie wizerunku naszej miejscowości, otrzymali uczniowie klas I–III. Powstały piękne prace plastyczne i ciekawe teksty promujące miejscowość. Kolejne spotkanie odbyło się u starosty, w czasie którego uświadamiano dzieciom, że trzeba stawiać na kreatywność i nie zapominać o korzeniach.

Projektem, w który zaangażowali się wszyscy uczniowie, była promocja tradycyjnej kuchni. Powszechnie wiadomo, że w UE wysoko ceni się polską zdrową żywność, dlatego nie można

pozwoić, by tradycyjne receptury i przepisy naszych babć zostały zapomniane. Jedną z najbardziej znanych i kultywowanych tradycji jest kiszenie kapusty. Koniec października to najlepszy czas. W sali gimnastycznej przygotowano stanowiska, dekoracje i transparenty z hasłami. Kapusta była zebrana, a uczestnicy gotowi do pracy. Rozpoczęło się szatkowanie, solenie, mieszanie, ubijanie i nakładanie do beczulek. Towarzyszyły temu tańce ludowe, a podłoga aż trzęsła się od przytupów i podskoków.

Gdy kapusta była już ukiszona, została przełożona do słoików z pięknymi etykietkami i logo każdej klasy. Wówczas chętni mogli kupić słoik pysznej kapusty i tym sposobem wesprzeć członków Klubu Niezwykłych Aniołów, którzy przygotowali niespodzianki dla samotnych i chorych mieszkańców naszej miejscowości.

3.2. Patriotyzm– uczyć czy praktykować?

Ostatnie dni kwietnia w szkole upłynęły na przygotowaniach do uroczystych obchodów Dnia Flagi Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczniowie w ramach zajęć humanistycznych układali pytania sondażowe dotyczące sposobów obchodzenia dnia 2 maja, które później kierowali do napotkanych mieszkańców. Zebrany materiał – odpowiedzi na pytania i zdjęcia – posłużył na zajęciach pozalekcyjnych do przygotowania prezentacji multimedialnej. Uczniowie należący do koła historycznego poszukiwali materiałów do prezentacji nt. flagi narodowej i na bazie zdobytych wiadomości wykonali prezentację pt. „Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej”. Uczniowie utalentowani artystycznie zajęli się oprawą choreograficzną i muzyczną nadchodzącego święta. Dzieci wykonały również białe-czerwone kotyliony na wojewódzką uroczystość.

W uroczystości poza uczniami i nauczycielami wzięli udział zaproszeni goście: posłanka na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, burmistrz, kombatan, przewodnicząca Komisji Oświaty, dyrektor Muzeum Ziemi Prudnickiej, dziennikarz Radia Opole, przedstawiciel Rady Sołeckiej, absolwenci szkoły oraz rodzice, by razem świętować pod hasłem „Patriotyzm – uczyć czy praktykować?”.

Na początku omówiono wyniki sondażu ulicznego, następnie uczniowie starszych klas przedstawili prezentację pt. „Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej”. Zaplanowano również ogólnoskolny panel „Portrety flagi narodowej”, prowadzony przez nauczyciela i ucznia klasy szóstej. Zaproszeni goście, nauczyciele i uczniowie dyskutowali nt. flagi narodowej, patriotyzmu i doświadczeń z nimi związanych.

W godzinach popołudniowych uczniowie zainspirowani wydarzeniami dnia oddali się swobodnej twórczej ekspresji. Powstały wiersze i inne teksty, ilustracje, formy przestrzenne, z których dzieci na koniec obchodów Dnia Flagi Narodowej utworzyły pomnik nazwany Moja Polska.

3.3. Klub Niezwykłych Aniołów – budowanie cywilizacji życzliwości

„Podziel się z drugim człowiekiem tym, co masz najcenniejsze: dobrym słowem, uśmiechem, swoją radością” – tak rozpoczął działalność Klub Niezwykłych Aniołów. Ustalono, że kilka razy w roku uczniowie z nauczycielami i rodzicami będą odwiedzać osoby samotne i starsze. Nauczycielom zależało na pokazaniu dzieciom, jak wiele od nich zależy i że mogą pomagać, nieść radość, pokój i nadzieję. Oprócz życzeń i wierszy dzieci wręczają drobne upominki, które same wcześniej wykonują. Spotkania są doskonałą okazją do przeprowadzenia ciekawych rozmów na temat zwyczajów i tradycji. Dzięki temu młode pokolenie może dostrzec, że babcia, dziadek, starszy sąsiad czy sąsiadka to skarbnica wiedzy i mądrości życiowej.

3.4. „Rozmowy Polaków o Polsce...”

Celem tego projektu było przygotowanie uczniów do stawiania się odpowiedzialnymi za przyszłe losy ojczyzny. Rozwijanie ich patriotyzmu dokonuje się podczas wycieczek po okolicy, spotkań z ciekawymi ludźmi, zbierania i opisywania eksponatów regionalnych, wywiadów z dziadkami, rodzicami i sąsiadami, wyszukiwania informacji w różnych źródłach i wreszcie podczas rozmów o małej i wielkiej ojczyźnie. Zdając sobie sprawę, że przez patriotyzm lokalny budujemy i umacniamy patriotyzm narodowy, staramy się stwarzać sytuacje, aby uczniowie wyrażali swoje stanowisko wobec własnej ojczyzny.

W tygodniu poprzedzającym Święto Niepodległości mieszkańcy zostali zaproszeni do przedstawienia swoich spostrzeżeń, refleksji, myśli na temat ojczyzny. W tym celu przygotowano ankietę, w której znalazły się następujące pytania: „Czym jest dla mnie moja ojczyzna?”, „Co zrobię, aby Polska była piękna, znana i bezpieczna?”, „Życzę Ci, Polsko...”. Podobne pytania zadano również uczniom klas IV–VI, natomiast najmłodsze klasy przygotowały plakaty o ojczyźnie. Dla uczniów była to niezapomniana lekcja patriotyzmu.

3.5. Młody obywatel dla społeczności lokalnej

Ten projekt rozpoczął się od wizji lokalnej otoczenia szkoły, podczas której uczniowie i rodzice oglądali miejsca, które można by lepiej przystosować do potrzeb dzieci. Kolejnym krokiem było stworzenie listy pomysłów zagospodarowania miejsc wokół szkoły. Podczas wspólnej dyskusji jednogłośnie został wybrany pomysł do realizacji – rewitalizacja placu zabaw. Rodzice z wielkim zaangażowaniem zebrali potrzebne środki finansowe, uczniowie wykonali projekt zagospodarowania placu zabaw, wspólnie z nauczycielami wybrali urządzenia oraz podpisali deklarację o pomocy młodszym dzieciom uczęszczającym do przedszkola podczas zabaw.

3.6. „Wrota Kultury – poszukiwanie, odkrywanie, tworzenie”

To tytuł kolejnego projektu, podczas którego uczniowie rozwijali swoje talenty, zainteresowania, pisali wiersze, teksty piosenek, sztuki teatralne, przygotowywali razem z nauczycielami widowiska.

W ramach tego projektu odbywały się również warsztaty fotograficzne „Obrazy Złotego Potoku”. Powstało wiele artystycznych fotografii, na których dzieci uchwyciły piękno małej ojczyzny. Wszystkie zostały zaprezentowane podczas Międzynarodowego Kongresu Nauczycieli Freinetowców w Meksyku i posłużyły do przeprowadzenia warsztatów oraz wykonania foto-reportażu „Oczami wyobraźni”

3.7. „Złączone dłonie”

Nadrzędnym celem tego projektu była recepcja rodzimej sztuki przez dzieci, rodziców i społeczność lokalną we wszystkich jej wymiarach i tworzywach (muzyka, literatura, poezja, plastyka, teatr, taniec).

Dzieci przygotowały wystawę, na której zaprezentowały swoje dzieła. Składały się na nią prace malarskie, fotografie, poezja, proza. Wystawa zorganizowana została w muzeum. Działalność rozpoczęła również grupa teatralna utworzona przez dzieci, ich rodziców i nauczycieli oraz społeczność lokalną. Zajęcia prowadzili nauczyciele. Na podstawie materiałów historycznych i dostępnej literatury uczniowie napisali tekst sztuki *Odsłony historyczne mojej małej ojczyzny*, przygotowali kostiumy i wykonali dekoracje. Spektakl został wystawiony w plenerze, a zakończyła go degustacja potraw regionalnych.

4. Na zakończenie – podsumowanie efektów

W trakcie analizy efektywności wprowadzonych działań uznano, że uczenie obywatelskości realizuje się w całokształcie życia szkolnego. Składają się na to wiadomości o życiu społecznym i funkcjonowaniu państwa, a także umiejętności:

- dyskusowania, wyrażania swoich myśli i sądów, ale także słuchania innych;
- pracy indywidualnej i grupowej;
- podejmowania decyzji i odpowiedzialności;
- rozwiązywania konfliktów;
- respektowania praw i wolności innych;
- uczestnictwa w zarządzaniu życiem klasy i szkoły;
- budowania różnych projektów, ich realizacji i ewaluacji.

Umiejętności te można rozwijać na lekcjach każdego przedmiotu i jest to zadanie dla wszystkich nauczycieli. Najpełniej jednak edukację obywatelską można stosować w pracy wychowawcy klasowego, opiekuna grupy, począwszy od przedszkola. Trzeba tylko dostosować pracę pedagogiczną do wieku i poziomu rozwojowego uczniów. Jeśli system wychowawczy zo-

stanie zbudowany na uczestnictwie uczniów w życiu szkoły i klasy, na respektowaniu praw, a także obowiązków wszystkich podmiotów systemu, na autentycznej, a nie pozorowanej samorządności, to będzie to szkoła ucząca obywatelskości.

Wypracowana praktyka szkolna wymaga współdziałania uczniów i nauczycieli. Uczenie obywatelskości musi być obecne w całokształcie działalności szkoły, musi być działaniem permanentnym i konsekwentnym. Nie jest to łatwe zadanie, bo wymaga oddania części swojej władzy uczniom, ciągłej refleksji i twórczych poszukiwań bardziej skutecznych form pracy wychowawczej, we współpracy z uczniami i nauczycielami.

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70
e-mail: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl

